

Gépi eredményeink felhasználása szótárírásunkban

Jubilálunk. E sorok írásakor már terjesztik azt a folyóiratszámot, melyben a huszonötödik közlemény jelenik meg az ÉrtSz. gépi feldolgozásáról. (Ezt nem jószántamból, hanem bizonyos bürokratikus okból kellett megszámlolnom; most az önmagában értelmetlen szám, íme, mégis hasznomra vált.) E közlemények nagy része még nem is önálló feldolgozás volt, hanem csupán bemutatta azokat az irányokat, lehetőségeket, amelyeket a gépi feldolgozás elének tár (vö. Nyr. 90: 346, lapalji jegyzet). Mire meg ezek a sorok napvilágot látnak, éppen megjelent vagy egészen rövidesen megjelenik feldolgozásunk egy testesebb eredménye — a magyar nyelv szóvégmutato szótára. Így azután talán érthető, hogy mind e sorok írója, mind az egyes folyóiratok szerkesztői meg az Akadémiai Kiadó esténként — ha ugyan szükség volt e nyugtatóra — azzal a nyugodt érzéssel hajthatta álomra a fejét, hogy mindent megtettünk e kis területen elért eredmények ismeretetésére, sokoldalú bemutatására. Most mégis kiderült, hogy legalább egy irányban, melyet pedig a legfontosabbak egyikének tartunk, nem tettünk eleget: nem mutatuk be, hogy a jelen lexikográfiai gyakorlata hogyan hasznosíthatná már most egyes gépi feldolgozásaink eredményeit. Az alábbiakban erre szeretnénk néhány példát felhozni. Természetes talán, hogy ezek csak kiragadott példák lesznek.

Bevezetőül még a következőt. Egy csendes ebéd utáni beszélgetés során, terveinkről szólva, akkor még kevesebb konkrét eredményünkből valamit mutatva neki, Ország László így szólt: „Mióta szótárt szerkesztek, mindig valami ilyenféléről álmodtam. Csak nem tudtam, hogy ezt így meg is lehet valósítani.” Szeretném remélni, hogy az alábbiak más szótárszerkesztőkben is hasonló gondolatokat ébresztenek.

I. A címszó helyesírása látszólag igen könnyű feladat. Hozunk fel mégis két konkrét példát arra, hogy még itt sem egészen egyszerű a szótárszerkesztő dolga, de segíthet rajta gépi feldolgozásunk (annak éppen legnépszerűbb és legkönnyebben hozzáférhető része: a már említett szóvégmutato szótár).

Az ÉrtSz. többféle *-bőjt* utótagú összetételt tartalmaz — ne áruljuk el itt, hányfélét és melyeket, tessék kinyitni a VégSz. -t a megfelelő helyen: ezek benne természetesen mind egymást követik, a *-t* végűek (ezen belül: a *-jt*, az *-öjt* stb. végűek) között. A gép becsülettel egymás alá rakta ezeket az elemeket, majd legvégül a következőt hozta: *KÁNTORBÓJT* (így, hosszú *ö*-vel; ezért is került ez a *-bőjt* utótagú szó a többi *-bőjt* utótagú *u t á n*). Ezt az apró helyesírási következtelenséget azonnal kijavítottuk — és ki lehetett volna kerülni természetesen az ÉrtSz.-ban is, ha a szerkesztő rendelkezésére áll már akkor egy egészen egyszerű szóvégmutato lista. Ám legyen úgy, hogy valamely más, készülő szótárunk, jellegének megfelelően, kevesebb fajta „*bőjt*”-öt sorol fel, és azok mind jól vannak írva — de talán kár is külön mondanunk, hogy ilyen következtelenségek nemcsak éppen a *-bőjt* utótagúak esetén merülhetnek fel, hanem általában minden összetétel esetében.

A másik példa ismeretesebb, annak idején elég nagy port is vert fel: ez a *vajas kenyér* és a *zsiroskenyér* „problémája”: a H Szab. 10. kiadásának első levonata szerint ugyanis az itt jelzett módon kell írni ezt a két kifejezést, az elsőt külön, a másodikat egybe. Pais tanár úr a Kruzsokban nemrég elmondta e következetlenség létrejöttének igaz történetét, majd azt befejezve, hozzám fordult: „Remélem, ezt [ti. e következetlenségforrás kiküszöbölését] maga nem akarja gépesíteni!” Akkor másfelé fordult a beszélgetés vidám patakja, így most válaszolok tisztelettel Pais tanár úrnak: de igen, „ezt” is gépesíteni akarom, sőt már gépesítettem is, legalábbis az ÉrtSz. címszókincse tekintetében; könnyen belátható, hogy ha nagyobb vagy részben más szókincset dolgozunk fel ugyanígy (például a HSz. szójegyzékét), akkor „ez” ott, azon az anyagon is „gépesítve van”. A helyzet itt is ugyanaz, mint az előbbi példában: a legegyszerűbb szóvégmutato listán közvetlenül egymás alá kerülnek az azonos utótagú elemek, így azután könnyen ellenőrizhető, vajon valóban egyöntetűen alkalmaztuk-e az egybeírás, különírás, kötőjeles írás elveit. Már az idézett Kruzsok-beli beszélgetés során felvetette valaki (talán Kázmér Miklós), hogy olykor oka lehet a hasonló szerkezetek egybe- vagy különírásának: elképzelhető például, hogy a *zsiroskenyér*, mint népi étel, egyetlen szóvá olvadt, a ritkább *vajas kenyér* meg, mondjuk, megmaradt jelzős alakulatként, vagy éppen megfordítva. Világos azonban, hogy előbb együtt kell látnunk például valamennyi *kenyér*, *-kenyér* stb. utótagú, címszóként felvétellere ítélt, alakulatot ahhoz, hogy az egészet egyben látva esetenként a legmegfelelőbb írásmódot ajánlhassuk; megint egészen világos, hogy ez nem csupán a *kenyér* utótagúak egyedi problémája.

Mind a *-böjt*, mind a *-kenyér* esetén azt mondhatná például egy másik szótár szerkesztője, hogy igen: de az ő szótáruk címszóanyaga egészen más lesz, mint az ÉrtSz.-é. Persze aligha lesz e g é s z e n más; másrészt pedig a lehetséges veszélyekre, a kidolgozandó elvekre rámutathat az ÉrtSz. részben más szóanyaga. Ez a megjegyzés érvényes az alábbi pontokra is, melyek sorrendjét egyébként hozzávetőlegesen a szokásos lexikográfiai fej elemei sorrendjéhez szabtam.

2. Ezért szólok másodikként a homonímia kérdéséről, hiszen ezt a jelenséget általánosan ismert módon rögtön a címszó után elhelyezett kis emelt számmal (az ÉrtSz.-ban álhomonímia esetén: zárójelbe tett emelt számmal) jelöljük. Nekünk az ÉrtSz. homonimáiról többféle külön listánk van, ábécérendben, szóvégmutato rendben, szófaj szerint csoportosítva stb. (Sőt, bevallom: a homonimák annyira megtetszettek nekem, hogy ebben az évben még jó egynéhány rendezést – kombinációt – kértem belőlük a vállalatától: pénz híján lehet, épp ezek a táblák sem fognak elkészülni még az idén.) Nyilván nem árt egy új szótár szerkesztőjének, ha átlapozgathatja, együtt láthatja ezeket a listákat. Nem tudom, jelölni fogja-e például a Kéziszótár is a homonimiát-álhomonimiát, ez utóbbit megkülönböztetve az előbbitől. (Célszerű lenne, hogy jelölje ezt a különbséget.) Az ÉrtSz. feldolgozása során kiderült, hogy bár az alapelvek a kétfajta homonímia megkülönböztetésére igen alaposan ki voltak dolgozva (vö. ÉrtSz. 1: XVII–XVIII), már bajok mutatkoztak ezen alapelvek konkrét érvényesítése során. Így például a szerkesztők a Bevezetés XVIII. lapján a homonímia típuspéldájaként hozzák fel egyik esetben az *akkord*¹ fn 'zenei hangok egyidejű hangzása' és az *akkord*² fn 'bérrendszer' szópárt. A szótár megfelelő helyének felütésekor azonban (l. 1: 86, 87) meglepetéssel tapasztaljuk, hogy ott ugyanezt a két szót már álhomonimákként kezelték, a jelölés: *akkord*⁽¹⁾ és *akkord*⁽²⁾.

3. A címszó és annak esetleges homonímajelölése után a lexikográfiai fejben a szófaji minősítés szokott következni. E téren azután valóban igen sok (több tucat) különféle kombinációjú rendezés áll polcaimon, hadd hozzak fel ezekből csak egy-két egyszerűbb példát.

a) Nulla szófajú szavaknak neveztük feltételesen a szótárnak azokat az elemeit, ahol nem sajtóhiba folytán, hanem a dolog természetéből aklódóan, az ÉrtSz. szerkesztői a címszónak nem adtak semmiféle szófaj-meghatározást.¹ Ismételjük: ez nem valami selejt a lexikográfus részéről — pusztán arról van szó, hogy tíz és tízezer egyed átnézése után, úgy látszik szükségszerűen, fenn kell maradnia néhány tucat olyannak, amivel „nehéz mit kezdeni” e szempontból. (A mi feldolgozásunkéhoz hasonlóan eddig csak két nagy orosz szótárt dolgoztak fel gépeken [Detroitban]: abban a két szótárban is fennmaradt néhány tucat „nulla szófajú” elem.) Ugyanakkor a szótár egésze szempontjából ezek az elemek rontják a szótár „szépségét”, következetességét: a felhasználó joggal követeli a szótárírótól, hogy az ebben a vonatkozásban mindig mondjon neki valamit. A lapalji jegyzetben közölt lista — mely természetesen ismét nem esik egészen egybe egy más szótár hasonló listájával, de az elvek kimunkálása szemszögéből ez mit sem jelent — többféle megoldási javaslatot sugallhat. Egyes elemeket talán mégis lehet minősíteni standard módon mint ígéket (melyek mellett egy még nem egészen állandósult, tehát nem egészen igekötővé vált határozó áll), mint igeneveket, mellékneveket stb., esetleg valamely kiegészítő megszorítással élve velük kapcsolatosan, vagy éppen anélkül is. Más esetekben, ha erőltetés nélkül akarunk eljárni, talán becsülettel ki kell mondanunk a szótárban: „szófaja nehezen határozható meg” vagy éppenséggel „nem határozható meg” és ezt az információt valamely standard, rövidített formában közöljük is (például: „szf. n.”, „szf. meghtlan” stb.). Vagy, végül: maradhatunk minden ilyen esetben vagy azok némelyikében az eddigi gyakorlat mellett, hogy tehát semmit sem írunk a címszó után e vonatkozásban — de akkor legalább tudja előre a szótáríró, hozzávetőleg mely egyedek száradnak ilyen módon a lelkén; a bevezetésnek szófajról szóló része ez esetben külön utalást tehet ezekre az elemekre. Ezeket az egyedeket esetleg a törpe szófajok kategóriájába is be lehet sorolni, erről l. itt a következő bekezdést.

b) A nulla szófajúságúakkal szoros rokonságot mutat fel ugyanis a nálunk 999-cel jelzett szófajúak kategóriája. Ezek a szavak nem standard szófaji minősítést kaptak, vagyis nem azon szófaji elnevezések valamelyikét (illetve azok valamely kombinációját), amelyeket a szótárírók mint szófajokat felsorolnak, amelyek legtöbb esetben megfelelő rövidítést is kaptak stb. Például az *ad*² szófajmegjelölése az ÉrtSz.-ban: „latinosan szerkesztett határozó viszonyító szava, a ragtalan szó előtt”. (Nem egészen biztos, hogy az ÉrtSz. szerkesztői e megállapításukat szófaji minősítésnek tekintették, de a lexikográfiai fejeletben a szófajmegjelölés helyén áll, a szófajmegjelöléshez hasonló álló betűtípussal szedve, bár zárójelben.) Több példát az ilyen törpe szófajokra már közöltem folyóiratunkban (l. Nyr. 90: 405), így itt megelégedhetünk ezzel az egyetlen esettel. Ilyen és ehhez hasonló egyedek nyilván megint csak szükségszerűen lépnek fel minden szótárban (vannak ilyenek az elemzett két orosz szótárban is). Jó őket együtt látni és az *a*) alatt említett módszerek valamelyikét alkalmazni rájuk értelem-szerűen; külön kitérni rájuk a bevezetés szófajról szóló részében. — Az ÉrtSz.-beli 999-esek egyébként elég egységes arculatot mutatnak: többségük önálló lexikográfiai kezelést igénylő képző (-*beli*, -*fajta*, -*féle* stb., l. Nyr. i. h.), illetve határozórag (-*szám*,

¹ Íme e címszavak (talán még nem egészen teljes) listája: *beleártja magát / elbizza magát / elrikantja magát / elszikoltja magát / elszámítja magát / elszégyelli magát / hányd el, vesd el, / illegeti billegeti magát / kapa-kasza kerülő / kasza kapa kerülő / kifarsangolja magát / kigyönyörködői magát / kimulatja magát / kipanaszkodja magát / kordában tart / közkezen forog / közzsájon forog / kutya-macska barátság / la⁴ / lobbót vet / megbicsakolja magát / megmakacsolja magát / megszégyelli magát / nekidurálja magát / pórul jár / pro / ragadtatja magát / szabadlábba helyez / szegről végre / szemügyre vesz / tejjel mézzel / teleírsza magát / telezabálja magát / tudtul ad / tűzön-vízen / ungon berken / -való [A címszó után a fejelet ez áll: „mn és fn utótagjaként”, ha ezt szófajminősítésnek tekintjük, akkor ez nem nullás, hanem 999-es szófajú, l. alább, b).] / vérszemet kap.*

-számba⁽¹⁾ stb., l. uo.). A bevezetésben tehát ilyenekként el lehet például könyvelni őket, felhíva a figyelmet arra, hogy ilyen törpe szófaj a grammatikákban nincs, de szótári kezelésük szükségességnek mutatkozott. Lehet természetesen számos más megoldást is keresni és találni, egészen addig, hogy például ezeket az elemeket önálló szócikkkel ellátott címszóként nem vesszük fel egy kisebb szótárba. Akárhogy álljon is a dolog — nyilván nem érdektelen bármely lexikográfus számára az, hogy az ÉrtSz. e bajos elemeit együtt láthatja, azokat a saját anyagának hasonló elemeivel összevetheti stb.

c) A több szófajiságú szavak kérdéséről ugyancsak az idézett helyen írtam; ugyanott valamennyi két és három szófajiságú ÉrtSz.-címszavunkat felsorolom, a nagyon tömeges főnév-melléknévek és melléknév-főnevek kivételével. Bármilyen szótárt írjunk is, ebbe a kérdésbe a magyar nyelv esetén óhatatlanul beleütközünk.

A tömeges főnév-melléknévek és melléknév-főnevek és főnevek esetén egyrészt épp tömegességük, másrészt meg az zavarja a lexikográfust, hogy nemegyszer ugyancsak nehéz eldönteni a fontossági sorrendet és határozottan állítani például, hogy valamely e kategóriába tartozó szónak a főnévi vagy éppen a melléknévi használata az elsődleges. Tessék megnézni erre vonatkozó listáinkat: szótáríróink örömmel tapasztalhatják majd, hogy az ÉrtSz. szerkesztői e téren is igen szép, következetes és koherens munkát végeztek. Épp e szép, egyenletes alaphól kiugranak bizonyos következtelenségek — ezeket immár könnyű összeállítani, a gép által létrehozott listákat forgatva; ezzel egy újabb szótárunkban ezeket a buktatókat már elkerülhetjük, a sorrend meghatározására pontosabb alapelveket dolgozhatunk ki, bármilyen legyen is az új szótár tartalmazta újabb szóanyag. A listák láttán felvetődik az a gondolat is, nem kellene-e legalább ebben az esetben egy harmadik csoportot létrehozni, amelyben a szótáríró eleve felhívja a használó figyelmét, hogy a fn-mn vagy mn-fn sorrend nem lényeges (megállapíthatatlan stb.). Jelölni lehetne ezt igen könnyen: például úgy, hogy ahol a sorrend lényeges, ott így írjuk: „fn és mn” vagy „mn és fn”, ahol pedig megállapíthatatlan, ott így: „fn-mn”; ezt egyetlen mondattal vagy félmondattal a bevezetés megmagyarázhatná. De például azt is el tudom képzelni, hogy listáink tüzetesebb tanulmányozása után lexikográfusaink azt mondják: ők az ő szótárunkban elvszerűen nem (vagy csak egészen kivételesen) fogják lényegesnek tekinteni a sorrendet; a szócikkben ennek megfelelően mindig (vagy majdnem mindig) a hagyományos sorrend szerint előbb következő szófajhoz tartozó jelentéseket fogják felsorolni (tehát konkrétan: általában csak fn-mn-ek lesznek, és csak egészen kivételesen, vagy egyáltalán nem — mn-fn-ek). Akárhogy álljon is a dolog: a jó döntéshez érdemes együtt látni e kétes elemeket.

Egy másik példa, melynek illusztrálásához nem is kellene speciális rendezéseink, elég a nyomtatásban megjelent szóvégmutato lista. Vizsgáljuk meg fosztóképzős szavaink szófaji eloszlását az ÉrtSz. szerint, tehát ússük fel a VégSz.-t a *-atlan*, *-etlen* stb. végzódések alatt. Nálunk megtette ezt jól sikerült szakdolgozatában Aradi Mária (most miskolci tanár) és a következőket találta. Hétszáz-egynéhány fosztóképzős végű szavunk kilenc szófaj, illetőleg szófajkombináció valamelyikéhez tartozhat: lehet melléknév, főnév, határozószó, melléknév és határozószó, határozószó és melléknév, melléknév és főnév; melléknév, határozószó és főnév; melléknév, főnév és határozószó; számnév, melléknév és határozószó. Nyilvánvaló, hogy az egyes fosztóképzős szavak között lényeges különbségek vannak, így egyesek közülük (nagy többségük) a szótár tanúsága szerint mindig csak melléknévi használatúak; szép számmal vannak köztük olyanok, amelyekről valóban eléggé egyértelműen megállapítható, hogy elsődlegesen melléknévi használatúak ugyan, de sokszor felléphetnek ugyanilyen alakjukban határozószóként is (ilyen e szavaknak mintegy 13%-a). A „gleichsaltolás” kedvéért a világért sem szabad erőszakot tennünk a nyelvi tényeken, cédulaanyagunk tanúságán. Ám ahol kevés a cédulaanyag, ahol ingadozunk a sorrend megállapításában — nyilván nem érdektelen

együtt látni a száz meg száz hasonló grammatikai felépítettségű elemet, legalábbis azokat, amelyek ilyen képzővel az ÉrtSz.-ba belekerültek.

Hasonló módon segítségünkre lehet a gépi rendezés a bonyolultabb három szó-fajiságú meg a négy szófajiságú elemek szófaji minősítése során (ezekről l. Nyr. i. h., valamint Nyr. 90: 185).

4. A címszavak nyelv-tani szerelése dolgában is segítségünkre lehetnek az egyes gépi rendezések; ezen belül természetesen teljesen mindegy, hogy a nyelv-tani szerelést az eddig szokásosabb módon, egyes kritikus alakok toldalékainak a felsorolásával vagy bizonyos számkódok segítségével kívánjuk készülő szótárunkban megoldani. Csak két példát erre.

Több ízben szóltam-írtam már az egyes szám harmadik személyű birtokos személyragos alak *-j-s* vagy anélküli képzéséről (*üvege ~ üvegje*). Közismert az e téren bizonyos szóvégek esetén tapasztalható ingadozás; közismert az az ebből fakadó körülmény, hogy maga a rendelkezésünkre álló cédulaanyag is ellentmondásos. Különösen a ritkább szavak esetén ilyenkor bajban van a lexikográfus: legfeljebb egy-két adat áll a rendelkezésére — vajon megbízhat-e bennük a *-j-* tekintetében, vajon ezen egy-két adat alapján nyugodt lélekkel írhatja-e be a címszó után, hogy ez a szó ebben az alakjában *j-t* kap, nem kap *-j-t*, ingadozik. Még azt is tudjuk, hogy a szócikkíró ilyenkor néha kétségbeesetten kiszalad az intézet folyósójára és az ott meg az egyes szobákban tartózkodókat interjúvolja meg, mit éreznek helyesnek. Mindez elég kevésbé megbízható — ámde mi mást lehet tenni? Természetesen a mi gépi feldolgozásunk sem panacea magna, mely minden esetben segít, de egy támpontot nyújthat még a legegyszerűbb, szóvégmutato rendezése is. Nevezetesen: üssük fel a VégSz.-t annál a végződésnél, amilyen végződése az éppen feldolgozandó szónak van, és nézzük meg, vajon az ÉrtSz. a hasonló szóvégek esetén milyen alakú, *j-s* vagy a nélküli formát javasolt-e? (Főnevek esetén ez az alak mindig a VégSz. F oszlopában található, ha az ott talált szám 1 vagy 4 — az illető szó *-j-* nélkül, ha 2 vagy 5 — *-j-*vel képzi ezt az alakját.) Íme, néhány példa: 199 *-um* végű szavunk nagy többsége *-j-* nélkül képezi ezt az alakját, 7,5 százaléka azonban vagy ingadozik, vagy *-j-*vel alkotja. Így az ÉrtSz. szerint ez van például: *tedeumja, báriumja, szcenáriumja* stb. Természetesen az ÉrtSz. sem szentírás: ám vizsgálja meg a lexikográfus a „kisebbségben” maradt egyedeket, vajon valóban indokolt-e esetükben a *-j-*, vagyis valóban elég egyértelműen erről tanúskodik-e cédulaanyaguk? Ha nem és amely szavak esetén nem — valószínűleg helyesebben járnak el, ha az *-a/-e-s* alakot veszik fel (ilyen ragozási típusba sorolják az illető szót). Egy másik példa: az ÉrtSz. szerint 84 *-in* végű szavunk közül melléknév, ragozhatatlan stb. mintegy 5 százalék; *-ja-t* kap 57%, *-je-t* 29%, tehát *-j-t* összesen mintegy 86%; a többi ingadozik: *-e/-je: kűin; -je/-e: fibrin, benzín; -je/-ja: kodein, protein, aszpirin; -ja/-je: vazelin; -e/-je/-ja: vatin.* Világosan kitapintható, hogy míg az *-um* végűek esetében a *-j-* nélküli, itt a *-j-s* alak az uralkodó: ám vessük külön, tüzetesebb vizsgálat alá az ingadozókat, az ettől eltérőket; terjesszünk rájuk vonatkozóan szelesebb körben kérdőívet — isten őrizz betenni őket a többség skatulyájába, ha attól valóban eltérnek. De vajon valóban eltérnek-e? (És vajon valóban csak ők térnek-e el: az összes *-um, -in, -or* stb. végű szó együttes szemlélése olykor nyilván kételyeket ébreszthet a ma lexikográfusában ott is, ahol látszólag minden rendben van, és az ÉrtSz. szerkesztői egyéges képet nyújtanak.)¹

¹ Ilyen módszerrel látszólag circulus vitiosusba kerülünk: az egyes szavak esetén csupán bizonytalanul (kevés anyag alapján stb.) tudtuk megállapítani a *-j-* meglétét vagy hiányát, most ugyanezt akarjuk megállapítani az ugyane szavak alkotta listából. Ám az egyenként esetleg kevésbé dokumentált azonos végű szavak a maguk

Egy másik példa: az igék erős vonzata (tárgyas ige, tárgyas és eszközhatározós ige, részeshatározós ige stb.). Mindenki, aki csak egy kevésbé foglalkozott is ezzel a kérdéssel, tudja, milyen ingatag talajon áll itt a lexikográfus, milyen nehéz — ha egyáltalán lehetséges — megállapítani, mi az erős vonzata valamely igének valamely jelentésében és mi csak véletlen, járulékos elem mellette. Vonzatlistáinkon — egy-egy ilyen listán az azonos eset(ek)et vonzó igék szerepelnek, különféle kombinációkban — inkább tanulságos következtelenségekre fog bukkanni a lexikográfus, mint végleges megoldásokra. Ám akár e következtelenségeink, akár szerencsésebb megoldásaink ismét csak arra adnak lehetőséget, hogy e fogas kérdés alapelveit jobban tisztázzuk.

5. Ha valahol hathatósan segíthetnek gépi listáink — azt hiszem, a stílus-minősítések területe valóban az. Hiszen e téren a lexikográfusnak egységesen kell eljárnia, végeredményképpen e szemszögből rokon szavakat kell egyformán jellemeznie — ám honnan tudja, melyek minősültek eddig „e szempontból rokon” szavaknak, még milyen szavakat kell majd ugyanilyen — argó, bizalmas, durva stb. stb. — minősítéssel ellátnia? A mi listáinkon, ismét többféle kombinációban, együtt szerepelnek az ÉrtSz.-ban azonos stílusminősítést kapott szavak. Ezek többszöri olvasgatása alapján szinte átíthatja magát a szótáríró az egyes stílusrétegek egységes hangulatával; felriadhat egy-egy olykori következtelenségre; amikor egy-egy szó esetén ingadozik két vagy több stílusminősítés között, felütheti az ÉrtSz. megfelelő, vagy ehhez legközelebb álló stílusminősítéseit, és ott megtalálhatja a kérdéses szó összes feltételezett stílustestvérét stb.

6. Nemrég felsoroltam folyóiratunk hasábjain az ÉrtSz. 25 vagy annál több jelentéssel elkönyvelt címszavait (Nyr. 93: 94–97). Ott utaltam arra, hogy e sokjelentésű szavak szócikkeinek tanulmányozása nyilván tanulságos lehet a bonyolultabb szócikkek felépítése számára. Erre a körülményre itt ezért csak újból fel kell hívnom a figyelmet a teljesség kedvéért.

7. Tompa József a szónak bizonyos szoros értelmében is atyai jó barátom, így azután sokszor felkeresem Pesten jártamban. Ha bevezetőül Országh László szavait idéztem, akkor most Tompa Józsefét kell idéznem. Ő egy ízben — már nem tudom, tulajdonképpen miért is kerestem fel, a főnévi-melléknévi kötőhangzók (tővéghangzók) ügyében-e, a magyar esetek kérdésében-e vagy másban — szintén meglegedését fejezte ki gépi munkáink eredményei (vagy akkor még: várható eredményei) iránt. Világos, hogy nem tudott nem örülni az ő grammatikus szíve, amikor látta, milyen gazdag, rugalmas, sokoldalú grammatikai példatár bomlik ki a gépek keze között az ÉrtSz. oly színes anyaga alapján. Amikor ezt az örömét kifejezte — az atyai jó barát jogán, az évtizedekkel többet átélt, tapasztalt ember jogán —, kis szünet után, befejezésül hozzáfűzte: „Aztán majd látni fogod, mennyire nem használják föl az emberek az eredményeiteket.” Az szemmel tudom, hogy Tompa Józsefnek ebben is, mint annyi másban, amit nekem s másnak mondott, igaza van, igaza lesz. De annyira szeretném, ha csak most az egyszer, ebben az egyben — tévedett volna.

Papp Ferenc

összességében már valamely határozott irányba mutathatnak, mint azt fenti példapárunk is tanúsíthatta; matematikailag bebizonyítható, de józan ésszel még könnyebben belátható: kicsi a valószínűsége annak, hogy az *-um* végűek többsége (a szó matematikai értelmében) véletlenül nem *-j-s*, az *-in* végűek többsége meg *-j-s*.